

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри психології
та педагогіки Хмельницького національного університету

Гомонюк Олени Михайлівни

про дисертацію Шаршаткіна Данила Юрійовича

«Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців
з організації розвідувально-інформаційної роботи»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011
Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.

У сучасних умовах глобалізації, технологічних інновацій і змін у характері міжнародних відносин питання національної безпеки набувають особливої ваги. Збройні Сили України відіграють ключову роль у захисті державних інтересів, і зокрема, професія офіцера, який займається організацією розвідувально-інформаційної роботи, стає надзвичайно важливою в умовах сучасної війни. Ефективне управління інформацією є основою для ухвалення стратегічних рішень, що визначають не лише хід бойових дій, але й стратегію забезпечення національної безпеки в цілому.

Професія фахівця з організації розвідувально-інформаційної роботи є багатогранною і вимагає високої кваліфікації, зокрема глибоких знань у галузі інформаційних технологій, аналізу даних та ведення психологічних операцій. Сучасні військові конфлікти, особливо у світлі новітніх гібридних загроз, часто виходять за рамки традиційних бойових дій, і вимагають від розвідників здатності працювати не тільки з військовою, а й з відкритою інформацією, яку можна одержати через цифрові канали, соціальні мережі та інші джерела.

Цей підхід визначає важливість формування у майбутніх офіцерів здатності розпізнавати дезінформацію, виявляти ворожі пропагандистські кампанії та вміти ефективно протидіяти інформаційним загрозам. Водночас, зростання цифрових технологій та автоматизація процесів збору, оброблення й аналізу даних ставить перед військовими фахівцями нові вимоги щодо здатності працювати з великими масивами інформації і застосовувати аналітичні інструменти для прийняття рішень у реальному часі.

В умовах зростання терористичних загроз, воєнних конфліктів на сході Європи та зміни геополітичної ситуації, професія фахівця з організації розвідувально-інформаційної роботи набуває ще більшої значущості. Сьогодні важливими є не лише класичні методи розвідки (збір даних, спостереження, агентурна робота), але й ефективне використання технологій кібербезпеки, електронної розвідки та аналізу великих даних. Завдання, які стоять перед майбутніми офіцерами в цій сфері, включають забезпечення цілісності інформаційної бази під час військових операцій, протидію інформаційним атакам і підтримку стратегічного управління в умовах нестабільності.

Підготовка офіцерів, здатних організувати та керувати розвідувально-інформаційною роботою в цих складних умовах, є важливим фактором для національної оборони та стабільності країни. Тому формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, здатних адаптуватися до змінюваних умов,

стати експертами в роботі з інформацією та інноваційними технологіями, є надзвичайно важливим напрямом для розвитку військової освіти та підготовки сучасних кадрів для Збройних сил.

Зазначені аспекти дозволили сформулювати проблему дослідження та визначити педагогічні умови, що сприятимуть формуванню професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження проведено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету у межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30 жовтня 2023 р.).

3. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Комплексний аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених проблемі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, а також сучасні педагогічні підходи дозволили автору ґрунтовно висвітлити теоретичні засади та сформулювати вихідні положення щодо ефективного формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах). Позитивної оцінки заслуговує обґрунтування дисертантом педагогічних умов професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах): інтеграція теоретичної і практичної підготовки з урахуванням результатів аналізу й узагальнення досвіду участі фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи в бойових діях; використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання для розвитку аналітичних і технічних навичок; формування професійних мотивів і ціннісних орієнтацій курсантів з урахуванням значущості майбутньої професійної діяльності для забезпечення національної безпеки; упровадження систематичного моніторингу сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів і корекція освітнього процесу з урахуванням його результатів; формування стресостійкості та готовності до роботи у кризових умовах за допомогою моделювання сценаріїв роботи в екстремальних ситуаціях.

Важливим аспектом дослідження є вдосконалення діагностичного інструментарію, що передбачає використання критеріально-оцінювального підходу до визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів.

Запропоновані в дослідженні критерії (когнітивний, функціональний, ціннісно-мотиваційний, професійно-особистісний) та відповідні рівні (низький, середній, високий та експертний) дають змогу детально проаналізувати стан сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Дисертант творчо і нестандартно уточнив сутність поняття «професійна компетентність майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)».

Без сумніву позитивним є практичне значення одержаних результатів дослідження, зокрема: введення до змісту програм навчальних дисциплін «Організація розвідувально-інформаційної діяльності», «Інформаційні технології в розвідувально-аналітичній діяльності», «Процеси прийняття військових рішень» ситуативних завдань проблемного характеру, що передбачають поглиблене опанування вмінь і навичок аналізу інформації; розроблення та впровадження професійно-орієнтованих завдань щодо практичних методів аналізу інформації; укладання методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам вищого військового навчального закладу щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах); видання (у співавторстві): навчальних посібників «Analyst's Notebook» і «Методологія та організація інформаційно-аналітичної роботи», навчально-методичного посібнику «Інформаційно-аналітична діяльність. Частина I. Методи альтернативного аналізу» та методичних вказівок по розробці курсових робіт з дисципліни «Організація розвідувально-інформаційної діяльності».

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження Шаршаткіна Данила Юрійовича викладено ясно та логічно; вони є добре аргументованими та змістовними. Достовірність отриманих результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю основних положень дослідження, опрацюванням великої кількості джерел, застосуванням сучасних методів дослідження, апробацією та впровадженням результатів роботи в практику закладів вищої військової освіти. Обґрунтування теми дисертації є методологічно, теоретично та технологічно переконливим, а комплекс завдань для її вирішення сприяє розкриттю теми та досягненню мети дослідження. Аналіз основних положень дисертації свідчить про досягнення мети та вирішення завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження. Висновки, представлені в дисертації, характеризуються повнотою і логічністю викладу, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності.

5. Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна Шаршаткіна Данила Юрійовича містить три розділи, кожен з яких узгоджується із загальною метою дослідження та відображає його логічну послідовність. У вступі дослідження розкрито актуальність і доцільність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання роботи. Окреслено методологічну базу дослідження, подано характеристику застосованих методів, визначено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, а також наведено інформацію щодо їх апробації та впровадження у заклади вищої освіти.

Перший розділ присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах). Проаналізовано сучасні наукові підходи щодо визначення

сутності професійної компетентності майбутніх офіцерів, зокрема, розкрито відображення проблеми професійної компетентності майбутніх офіцерів у теорії та практиці, визначено теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), схарактеризовано особливості розвідувально-інформаційної роботи офіцерів тактичного рівня військового управління. Запропоновано авторське визначення професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) як сукупності знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій та професійно-особистих властивостей, які забезпечують здатність ефективно організовувати, планувати і здійснювати розвідувально-інформаційну діяльність з метою забезпечення національної безпеки, захисту державних інтересів та управління інформаційними потоками в умовах військової служби.

Уточнено структуру професійної компетентності, що охоплює декілька основних структурних сфер (компонентів), зокрема: когнітивну сферу, яка охоплює знання зі спеціальності; функціональну сферу – уміння і навички, що забезпечують професійну діяльність; ціннісно-мотиваційну сферу (мотиви, інтереси, потреби та ціннісні орієнтації офіцера); професійно-особистісний компонент (професійно-важливі якості та риси характеру).

У другому розділі дисертації представлено науково-методичне обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), зокрема: визначено та охарактеризовано критерії, показники та виявлено рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), висвітлено результати діагностики стану її сформованості в умовах вищого військового навчального закладу, обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Здійснено характеристику та опис критеріїв формування і відповідних показників-індикаторів їх прояву: когнітивний, функціональний, ціннісно-мотиваційний, професійно-особистісний. Оцінка сформованості визначених критеріїв та показників здійснювалася на таких рівнях: низький, середній високий та експертний.

В ході констатувального етапу експерименту встановлено, що за когнітивним критерієм значна частина курсантів (48,0 %), які брали участь у дослідженні, знаходиться на середньому рівні сформованості професійної компетентності. Це вказує на наявність базових знань, але існує потреба у подальшому розвитку знань щодо принципів і методів розвідувальної діяльності.

Щодо функціонального критерію, то 40,0 % курсантів перебувають на середньому рівні, що свідчить про здатність виконувати основні функції в розвідувальній діяльності. Близько 32,0 % мають високий рівень, що вказує на певний досвід і практичні навички. Однак 24,0 % курсантів входять до групи з низьким рівнем, що свідчить про потребу в покращенні практичних навичок.

Дані, отримані за ціннісно-мотиваційним критерієм, вказують на те, що 44,0 % курсантів знаходяться на середньому рівні, що свідчить про наявність мотивів, але з обмеженим розумінням значущості професійних та особистісних цінностей. Понад 32,0 % мають високий рівень мотивації. Ще 16,0 % досягли експертного рівня, що свідчить про високий рівень внутрішньої мотивації, та 8,0 % курсантів перебувають на низькому рівні, що вказує на необхідність розвитку патріотичних мотивів і прагнення до професійної самореалізації.

Щодо професійно-особистісного критерію, то 48,0 % курсантів мають високий рівень вияву показників, що демонструє їхню готовність до професійного розвитку, і виявляють значну стійкість до психологічних навантажень. Ще 36,0 % знаходяться на середньому рівні, що вказує на потенціал до розвитку. Проте 8,0 % перебувають на низькому рівні, що вимагає підвищеної уваги до їхнього професійного саморозвитку.

Загалом з'ясовано, що найбільша частина курсантів знаходиться на середньому рівні за більшістю критеріїв. Це свідчить про те, що вони мають основні знання та навички, але потребують додаткового розвитку для досягнення високих результатів у професійній діяльності.

У третьому розділі дисертації розкрито зміст і методiku впровадження педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), представлено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам вищого військового навчального закладу щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Особливу увагу приділено формувальному етапу експерименту, під час якого впроваджувалися педагогічні умови, спрямовані на підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах).

Аналіз одержаних результатів показав позитивну динаміку у формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах). Зокрема, результати формувального експерименту довели ефективність упровадження в освітній процес вищого військового навчального закладу педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах), що підтверджується збільшенням частки курсантів із високим та експертним рівнем сформованості досліджуваної властивості.

Дослідження базується на ґрунтовному аналізі наукової літератури, де проаналізовано 224 джерела, що дозволило дисертанту сформулювати науково обґрунтовані висновки.

6. Достовірність та аргументованість результатів. Для перевірки результативності запропонованих педагогічних умов проведено педагогічний експеримент, що дозволяє стверджувати про результативність педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у

військових частинах (підрозділах). Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики (критерій К. Пірсона χ^2). Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження. Результати дослідження впроваджено в освітню діяльність Військової академії (м. Одеса) (акт реалізації від 03.03.2025 р.), Інституту Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія» (акт реалізації від 04.03.2025 р. № 1056/460/441), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960) (акт реалізації від 24.03.2025 р. № 31/98), а також у практичну підготовку особового складу військової частини А0987 (акт реалізації від 18.03.2025 р.).

7. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження відображено у 20 наукових та науково-методичних працях, із них 7 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України в галузі педагогіки (категорія Б), 8 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 5 праць (4 – у співавторстві), в яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи є оригінальним. Аналіз публікацій дисертанта засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

9. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає у тому, що введено до змісту програм навчальних дисциплін «Організація розвідувально-інформаційної діяльності», «Інформаційні технології в розвідувально-аналітичній діяльності», «Процеси прийняття військових рішень» ситуативні завдання проблемного характеру, що передбачають поглиблене опанування вмінь і навичок аналізу інформації; розроблено та впроваджено професійно-орієнтовані завдання щодо практичних методів аналізу інформації; підготовлено методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам вищого військового навчального закладу щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах); видано (у співавторстві): навчальні посібники «Analyst's Notebook» і «Методологія та організація інформаційно-аналітичної роботи», навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична діяльність. Частина I. Методи альтернативного аналізу» та методичні вказівки по розробці курсових робіт з дисципліни «Організація розвідувально-інформаційної діяльності».

Одержані результати дослідження може бути використано в системі військової освіти України, процесі професійної підготовки і підвищення кваліфікації офіцерів ЗСУ та інших сил сектору безпеки і оборони України.

10. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Шаршаткіна Данила

Юрійовича, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. На наш погляд, у дисертації недостатньо акцентовано увагу на міждисциплінарному підході, оскільки проблема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах) потребує комплексного вивчення.

2. Поруч із поняттям «професійна компетентність майбутніх офіцерів» важливо визначити також поняття «формування професійної компетентності», оскільки воно охоплює процеси, що забезпечують її поступовий розвиток та вдосконалення у процесі навчання та практичної діяльності.

3. На нашу думку у першому розділі варто було б передбачити параграф, в якому слід було проаналізувати зарубіжний досвід формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи у військових частинах (підрозділах)

4. У дисертаційній роботі варто було би більше уваги приділити рефлексивним практикам, що допомагають курсантам усвідомити власні установки та переконання щодо формування власної професійної культури, а також сприяють формуванню внутрішньої мотивації до роботи в цьому напрямі.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

11. Загальний висновок. Дисертація Шаршаткіна Данила Юрійовича ««Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів – фахівців з організації розвідувально-інформаційної роботи» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у вигляді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, Шаршаткін Данило Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD з галузі знань 01 Освіта, педагогіка за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

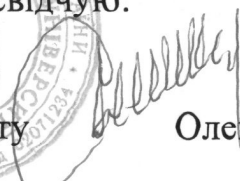
Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету

 Олена ГОМОНЮК

Підпис доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри психології та педагогіки Олени ГОМОНЮК засвідчую:

доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету

 Олег СИНЮК